

Nagy Jenő

GYÜMÖLCSÖS A VLEGYÁSZA ALJÁN

---

*Miháltz Elek (1833—1910) és Ákos (1867—1908)
Magyarvalkó ref. lelkipásztorai emlékének.*

A kalotaszegi Felszegnek, vagyis a Bánffyhunyadiól délre a havasokig terjedő területnek, de talán az egész Kalotaszegenek egyik legfestőibb fekvésű faluja a Vlegyásza aljában, Magyarvalkó. Akár nyugatról, Nagykalota irányából, akár keletről, Magyargyerőmonostor felől közeledünk feléje, már messziről szemünkbe tűnik négy fiatornyos temploma. S ha vállaljuk, hogy a torony recsegő falépcsőin a harangokhoz is felmászunk, fáradozásunknak — kedvező idő esetén — bőséges jutalma lesz: csodálatos körkép bontakozik ki előttünk. Kelet és nyugat felé messzire beláthatjuk a kisebb-nagyobb keresztvölgyekkel szabdalta dombos-tájat, míg nem tekintetünk nyugat felé a Vlegyásza hatalmas tömbjébe nem ütközik, és a kilátást elzárja. Déli irányban a trapéz alakú Sulyom és mellette a csúcsos Malató veszik el a kilátást, északra viszont az erdei fenyővel borított Tunya sötétzöld oldalát láthatjuk. A hegy aljában a falu fölé emelkedve őrként áll a templom, amely kerített kőfalával évszázadokon át védte a falu népét és templomával együtt református hitű lakosságát. E falon belül a cinteremben, a templom körül nyugosznak Valkó ref. tiszteletes urai, és jelképes módon egy sírhalom kopjafája emlékeztet az első és a második világháborúban elesett valkói hősökre. A cinterem körül terül el a temető, amelyben még mindig akad egy-egy kopjafával jelölt sír. Ezen túl hatalmas gyümölcsösbe lépünk a Szent László-pénzes ösvényen, amely a parókiához és a faluba vezet. A papilak és a templom között elterülő csaknem kéthektáros gyümölcsösnek első fái a háromszéki Gelencérről származó Miháltz Elek ültette és gondozta.¹ Elévülhetetlen érdeme, hogy befásította gyümölcsfákkal a Tunya alját és mellette a temetőt. Kötelességévé tette minden konfirmáló gyermeknek, hogy hozzon és ültessen a temetőbe egy vad gyümölcsfácskát, amelyet azután ő beoltott. De nem csak a temetőt fásította be, hanem gyümölcsfákat hozatott, és beültette a lankás kopasz oldalt csaknem egészen a temetőbe vezető útig a parókia mellett. A területet saját pénzén vette meg, a fiára hagyta, amikor fia meghalt, az egyháznak adományozta.²

Első teendője volt, hogy az itt talált vadfákat beoltotta, de nemcsak a saját hasznára gondolt — írta önéletrajzában —, hanem a falu népére is; mert azon volt, hogy „a pomológiai terén elért eredményeit másoknál is gyümölcsöztesse”. Nemes törekvésével elérte — olvashatjuk to-

vább az életrajzában —, hogy egyházközsége egy mérföldnyi körzetében alig volt olyan telek — legyen az magyaré vagy románé, melyen legalább két oltványa nem lett volna, olyan pedig — főleg Magyarvalkón — egy sem akadt, kinek kertjéből a nemes gyümölcsfa hiányzott volna. Az oltásért — jegyezte meg — „soha bár egy tojást sem vett, tavaszonként passzióval járta be rendre a kerteket, s ahol vadfát talált, beoltotta, még akkor is, ha a tulajdonos vonakodott ettől”.

Fáradzásait megjutalmazták gyümölcsfái, mert már az első években, ahogy termőre fordultak, évente 60-70 forintnyit jövedelmeztek. De legfőbb nyeresége az volt, hogy „hívei a gyümölcsfa-tenyésztést annyira megkedvelték, hogy most már nem lopják a gyümölcsöt *bingyó* korában [...] hanem a kész oltványt a temetőből [...] ez is nagy haladás, mert a gyümölcsészet iránti érdeklődést tanúsítja” — állapítja meg nagy meglepéssel életrajzában.

Szenvedélyes vonzalmát és a gyümölcsfák iránti szeretetét igyekezett a papságban őt követő fiába Miháltz Ákosba is beoltani, bár fia természete elütött az apjától: művészlélek volt, akinek keze nyomát máig is őrzi a parókiának egyik virágmotívumokkal kifestett ajtója.

Valkón való tartózkodásaim alatt, amikor a falu nyelvjárásával és lakóinak életmódjával foglalkoztam, nagybátyám, Kónya Gyula, az egyházközség akkori lelkésze sokszor beszélt a falu és az egyházközség életével kapcsolatban az egyházközség történetében jelentős szerepet betöltött lelkészekről, így a Miháltzokról is. Tőle kaptam azt a könyvecskét³ is, amelyet ő örökölt lelkész elődjétől, és valamikor a Miháltzoknak a Szent Biblián kívül gyümölcsészeti ismereteik „bibliája” volt. Hogy mind az apa, mind a fia használta, bizonyítja nemcsak Miháltz Eleknek egy helyen színes ceruzával bejegyzett neve és az a keze írásával feljegyzett recept, amely a gyümölcsfák termőképességét fokozó oldat hatásáról szól, hanem Miháltz Ákosnak két helyen is bélyegzővel beleütött neve. A könyvet tehát Ákos édesanyjától kaphatta, de hozzákötetett egy másik gyümölcsészeti könyvecskét⁴ is, és tiszta lapokat fűzött bele, amelyekre a gyümölcsösre vonatkozó feljegyzését írta.⁵

Mindjárt a kemény fedőlap után ültetési vázlat van beragasztva, amely pontosan feltünteti *Az 1899-ik (év) márczius havának 28-29 és 30-ik napján ültetett gyümölcsfák faj- és sorjegyzékét*. Sajnos a vázlat alsó fele az idők folyamán leszakadt és elkallódott, de megmaradt a felső fele, amely feltünteti azt a 150 darab oltványt, amelyet Miháltz Ákos az állami faiskolából hozatott Kolozsvárról. Megtudjuk a darabszámon kívül az egyes gyümölcsfajtáknak a Kalauzban megadott érési idejét és az időt, amelyet ő a paprikakertben levő fáknál észlelt. Az

összevetésből kiderült, hogy a hidegebb hegyi éghajlat miatt Valkón általában egy hónappal később értek be a gyümölcsök. Külön jegyzékben sorolja fel a papi kertnek felső részében összesen 13 sorban, a kert szélén, a temető mellett és a szomszéd kertjéhez közel elültetett összesen 75 alma- és 77 körtefát.⁶

A gyümölcsfákon kívül több sorban ugyancsak a kert felső felében 1898—1903 között szőlőt is ültetett.⁷ Az utolsó évben 45 törpefa került a kert közepén húzódó út két oldalára. Gondja volt arra is, hogy a fákat megóvja a különféle kértevőktől: feljegyzett könyvében permetezéshez használható oldatot és különböző gyümölcskonzerválási eljárásokat. Így az alma és a körte tartósítására és frissen tartására pl. ezt: „Gips közé. A gyümölcs hibátlan száraz legyen. A ládában alól gips jön, reá gyümölcs, úgy, hogy egymást ne ériék, közébe is gips stb. Fagymentes, száraz kamrába teendő. Ez a legjobb eltartási mód, a gyümölcs ízéből nem veszít. Ajánlják még hamu, köles, rozs, zab stb. közé ilyen módon elrakni. A gyümölcsöt viasszal behúzni nem tanácsos, ízetlenné teszi. Szőlő: lehetőleg 10-15 cm-es ággal vágni, s így fölaggatni.” Ír még szilvatartósítási eljárásokról és a bor javításának módjáról. Egyik jegyzetében Mihályt Akos a virágok gondozásáról szól, mert többféle virág is díszítette a papi kertet.

Nagyon tanulságosak azok a jegyzetei, amelyekben az 1889—1906 évek közötti időjárási viszonyokról és a gyümölcsösben tapasztaltakról tájékoztat. Az 1902. évről ezt írja: „Ez év tavaszán vettem meg a Simonás telkét [ez a papi telekkel szomszédos volt N.J.], de semmit nem ültettem bele, mivel csak aug-ban költözött ki. Hó nélküli lágy tél. Ez évben hoztattam 10 féle csemege szőlőt 13 frtéért Szabadkáról. Megmetszettem s a pinczébe vízbe tettem márcz. 12-én. Márczius közepén nagy hideg és sok hó. Elültettem ápr. 5-én.”

Vázlatot is készített az ültetési rendről:

	templom	Ny		
	10 Chaselas Fontaenebleu Dore			
	9 Precore Saumur			
	8 Chasselas Vubert			
	7 Musc. Primavis			
D	6 Musc. Ottonell		kőfal	É
	5 Boremeo			
	4 Augustana			
	3 Muscat Passatutti			
	2 Precoc de Mellinger			
	1 Olasz korai kék			
	gödör	K		

Ennek a szőlősnek ma nyoma sincs, elhelyezése szerint a kert felső felén feküdhett nyugat—keleti irányban, közvetlenül a Tunya alján. Folytatódik a bejegyzések sora: „Rózsa ki lett takarva márcz. 22-én, szőlő karózva, kitakarva és kapálva ápr. 8-án. Ápr.17-én kezd nyíl ni a szőlőben az őszi baraczk, a ház előtti Alexander ő[szi] b[arack] három nappal azelőtt, ennek a fagy megártott, a nyári baraczk termését a fagy teljesen tönkre tette. Meleg, kövér tavaszi idők. Ápr. 19-én virágzik a lószemű szilva, ápr. 20-án a kőkény, ápr. 22-én erős fagy, másnap óriási szél és vihar, havazás, 23-án újból erős fagy, a gyümölcs termés kb. tönkre ment, ápr. 30: ez ideig minden éjjel fagy, a házfedelet, fákat tenyémyi hó borítja. Máj. 8. Teljes virágban az oltott meggy, cseresznye; körtve, alma most kezd szórványosan az árpástói eper [ti. virágozni N.J.]. Szent József eper teljes nyílásban. Legkorábban a Szent Antal. Jún. 1. Idáig folytonos hideg, ami ugyan nem ártott, csak a fejlődést lassította. Sok cserebogár a szilvát és a cseresznyét teljesen tönkre tette. A szőlő még csak most kezd hajtani. Jún 2-3: lett másodszor kapálva a szőlő, jún. 6 virágzik az orgona, birsalma; jún. 14 a jázmin. Június elején pár napig majdnem rekkenő nyári meleg, azután folytonos eső, hideggel. Nagy felhőszakadások, árvizek. Hideg nyár! Júl. 24: virágzik a szőlő és érik a meggy. Aug. 16: a szőlőt visszavágom és meghónaljzom (még csak kocsányi nagyságú).” Egy helyen a szőlőfajták metszémódját is leírja, másutt pedig felsorolja a legkorábbi szőlőfajtákat. „Szept. 10-én lágylu a Mad royal, 20-án élvezhető, 23-án van egynéhány oporto is egészen megkékülve. Okt. 17-én leszedtem a szőlőt, a rizling és a veltel kivételével, mely még éretlen. A többi dacára, a gyenge hüvös időnek meglehetősen beért. Lett kb. 4 véka szőlő. Gyümölcs ez évben semmi nincs. Az összes termés 19 körtve és 6 alma.”

Sokszor elpanaszolja jegyzeteiben, hogy rengeteg a cserebogár és a darázs, amely a termést még virágjában vagy érett állapotában tönkretérja. Csak helyenként találunk a termés mennyiségére utalást: 1904-ben feljegyezte, hogy „nagy a termés meggyből és cseresznyéből, sok szilva lehullott, de sok is maradt. Alma csak néhány oltványon: a nagy selymesen s a Casseli renetteken van, körtve gyenge középtermés. A kerti szőlő ez évben terem először. Szept. közepén egész élvezhető volt az olasz kék és a Preere faumur — ez igen kiváló muskotály faj, szaporítandó” — jegyzi meg zárójelben, majd így fejezi be feljegyzéseit: „A szőlőben nagy baraczktermés mutatkozik...”

Gyümölcsészeti naplója minden sorából az derül ki, hogy Miháltz Ákos, akárcsak az édesapja, szenvedélyesen szerette a kertészkedést, de különösen a gyümölcsfákkal való foglalatzkodást. Legszívesebben

egész szabadidejüket — mondhatjuk — a fák között töltötték volna, ha az idő engedte. De hogy bármikor gyönyörködhesse az illatosan virágzó, majd ízletes termést hozó gyümölcsfák és szőlőtők között, és a Vlegyásza felől lezúduló esők ellen is védekezhessenek, Mihályt Ákos a papi kert felső felének északkeleti részébe helyi ácsmesterekkel maga tervezte, zsindellyel fedett és borított tornácos-tornyos kertilakot építtetett fából. Ez most is áll, és földszintjén egy nagyobb szoba és egy kisebb van, a toronyrészben pedig egy akkora szobácska, amelyben egy heverő elfér. Ide lépcső vezet fel, amely tornácban folytatódik. Innen széles kilátás nyílik a gyümölcsös déli részére, a falura, a templomra és szép, tiszta időben a Vlegyásza hatalmas vonulatára.

Ebben a varázslatosan szép környezetben élvezte az apa és a fiú fáradtságos munkáik eredményeként a gyümölcsöskert minden szépségét, élvezték munkájuk gyümölcsét, itt tervezte meg Kónya Gyuláné virágmotívumokkal ékesített írásos és vagdalásos varrottasmintáit, amelyekkel a húszas évektől a kalotaszegi népi hízművészetek újból hírnevet szerzett. Átéreztem én is, és máig él bennem ez a világ minden szépségével és vonzó voltával, mert gyermekkoromban nem volt olyan év, hogy hosszabb-rövidebb időt, olykor hónapokat itt ne töltsék nagybátyámék, Kónya Gyula és felesége meghívottjaként. Így volt ez akkor is, amikor 1936 esős nyarán unokabátyámmal, Jékely Zoltánnal együtt a kis kertilak — vagy ahogy a falusiak nevezték a „pavilon” — lakói voltunk. Itt fogant meg benne az esős június hónap hatása alatt *Medárdus* című regényének eseményvilága, és az életkép, amelyet a *Kalotaszegi elégia* című költeményében megörökített.

A földszinti két szobát Jékely Zoltán, a regénybeli Iván így látta, amikor ide belépett: „Iván gyönyörködve nézett szét a kis szobában. Az egyik sarokban virágos festésű, kék alapú kalotaszegi szekrény, az ablak előtt varrottas terítőjű asztalka, kedves parasztszékek körös-körül. Mosdó, két veder, egy cserépkorsó, pohárszék, falitéka, s anyás gondtal elrendezett háztartási holmik mindenfelől. [...] Most vette csak észre, hogy valami nyílást takar ott a szekrény mellett egy függöny, a fal közelében. [...] Fogta a lámpát, s megindult oda az ajtónyílás fele. Óvatosan szétrebbentette a régi fürdőlepedőszerű függönyt és bevilágított. Egy második heverő volt odabent, az övénél háromszorta kisebb szobácskában. [...] Most érezte, hogy a régóta zárt szoba levegője erősen fülledt, nyirkos, hideg: kinyitotta az egyik ablakot. [...] Nagyszerű cseresznyevirág-illat töltött be a sötét kertből.” Azt a képet pedig, amelyet akkor látott, amikor nappal a kertbe kinézett, így festette le a *Kalotaszegi elégia*ban:

*Almafák közt, napsávos félhomályban
ezüstösen áll a kis pavilon;
előtte egy sor bimbószerű mályva,
s bent anyámtól képek a falon,
bámulnak vissza kisleánykorába.*

Amikor viszont leszállt az alkonyat, és áthaladt a nagy gyümölcsösön:

*A vén Miháltz pap árnya járt a kertben,
korhadt fejfák közt lebbent síri fény;*

Miháltz Elek életrajzának utolsó soraiban ezt a kívánságát hagyta utódaira: „Annyira szeretem gyümölcsfáimat, hogy holtam után is köztök akarok nyugodni, s kérem hivatali utódaimat, hogy abbéli hálául, miképp 500 frti készpénz fizetést — jól berendezett, kényelmes papiházban lakhatnak —, jövedelmező gyümölcsfákkal bé ültetett papi telket és kertet használhatnak, a papi kertben ásandó síromat, ha nem is ápolják: legalább ne háborgassák!

Családom tagjai pedig porrá válandó részeimet helyezték a papi kert nyugotra eső, temető felőli részébe, egy gyümölcsfa alá, hadd táplálja porrá való részem is azokat a fákat, melyeket életemben annyira ápoltam — szerettem!”

Miért, miért nem, Miháltz Elek pomológus-tiszteletes úr utolsó kívánsága nem teljesített. Ott kapott szállást, ahol elődei és utódai is: a cinterem északnyugati részében tornyos, fehér mészkő jelzi nyughelyét. Mellette áll Ákos sírköve.⁸ Felettük szilvafák hajladoznak a vlegyszai szélben. A sírhalmoktól néhány métemyire emelkedik a falu temploma Árpád-kori gótikus ablaknyílásaival, századok alatt egymásra húzott vakolatrétegekkel. Mögöttük emelkedik a Tunya. Sír, templom, hegy. Lépcsőzet ez, a múlandóság lépcsőzete, mert a kopjafákat túléli ugyan egyszer-kétszer a fehér mészkő oszlop, de egy napon csak feldőnti a mardosó havasi szél, miután megrepszették a tavaszi fagyos éjszakák. S a templom is állni fog, amíg él a kicsi kalotaszegi magyar nép, de tovább és mindörökké élni fog a hegy, a Tunya, és örként fog állni a falu mellett és fölötte; nőnek, nődögélnek oldalában a fenyők és aljában a gyümölcsösben a parmen- és a batulalmafák, melyeket rég elporladt kezek ültettek.

A magy arvalkók a századelőn

A templom és a
gyümölcsöskert

A kerti lak

Gyümölcsös a
templom körüli
temetőben

Foto:
Pozsony Ferenc

Jegyzetek

1. Életrajzának fontosabb állomásait és eseményeit a valkói ref. egyházközség irattárában talált saját kezűleg írt életrajzából még a harmincas években, és nagybátyám, Kónya Gyula Valkó akkori ref. lelkésze jegyzeteiből és elbeszéléseiből állítottam össze. Köszönöm Lukács Ferenc, Valkó jelenlegi ref. lelkipásztornak, hogy írástomat újabb adalékokkal gazdagította.

Mihályt Elek a maroszéki Bedén született nemesi származású szülőktől. A marosvásárhelyi ref. kollégium „conjunctia classis”-ában kezdte iskoláit, bár — mint írja „valami kimagasló lángésszel nem bírt, de gradusában középenél hátrább sohasem ült”. A „poetica classis” első félévét Besztercén a lutheránus német gimnáziumban végezte, és nevelőként az ároklaji gr. Bethlen család fiainak gondja volt rábízva. Ezt az osztályt 1848-ban fejezte be, akkor, amikor — mint írja — az ágyúk már Szt. Tamás (valószínűleg Csíkszenttamás N.J.) körül bömböltek. „Erdély is ébredni, s a honvéd zászlóaljak alakulni kezdettek: aki elbíra, fegyvert fogott. Osztályom 16-18 serdülő ifjai sorra járták az avató comissiókat; boldog volt, ki bevált, kesereggett, kit elutasítottak. Ez utóbbiak közé tartoztam én is; de megvizsgáltódtam, amikor 1849. jan. első napjaiban nagy örömömre, véletlenül honvéddé, mégpedig minden ifjú ideáljává: *Vilmos huszárrá* lettem.” Azután elmondja, hogy milyen „véletlen” folytán sikerült huszárrá lennie és a szabadságharcot végigharcolnia. Vízaknánál pedig megsebesül. A szabadságharc után 1850-ben Marosvásárhelyen elvégezte a gimnáziumi és a filozófiai osztályokat, érettségizett, majd még ugyanabban az évben a Kolozsvári protestáns teológián lelkész diplomát szerzett, bár előbb habozott, hogy ne legyen-e belőle jogász. „Habozásomat — olvassuk életrajzában — észrevette a tanulói pályámon legnagyobb jótévő, gróf Toldalagi Mihály falumbeli patrónus főúr, kinek Sigmund nevű fia két évig tanítványom volt, [...] magához hivatott. »Kitekerem a nyakodat — mondá —, ha németnek állsz te is bé.« Nem álltam: mentem a teológiára.” Utána tanítóskodott, „classis praecceptor” lett. Amikor pedig az ajtoni egyházközség lelkészi állása megüresedett, megpályázta, és 1857 őszén „belépett a Kolos-kalotai Tractus”-ba, vagyis egyházmegye kötelékébe.

Ajtoni éveire fájdalmasan emlékszik vissza: „Keserves és kínos volt az a 6 év és 5 hó, amit ezen a gyengén dotált ajtoni egyházban eltöltöttem! Kiköltözködésem második havában az adventi úrvacsorát osztottam Rődön, s onnan csak másnap mentem haza, azt a 400 forintomat, mit Kolozsvárt keservesen kuporgattam egybe, mivel életet akartam kezdeni, esetleg académiára menni, a házamat feltörve, az utolsó krajcárig elrabolták. (Három év múlva kiderültek a tettesek, de nem volt miből kárpótlást venni: elzárták őket, de annak is én adtam meg az árát, mert mikor kikerültek, 48 kalongya búzám és 8 szekér szénám bosszúból elégették.) A szegénységhez és nélkülözéshez hozzá voltam ugyan gyerekkorom olta szokva, de classis praecceptor koromban már a kényelmet is megkóstoltam volt; annyival keservesebben esett most a nélkülözés, mikor kiraboltságom után, egész hónapokon át nem hogy egy krajcárom, de még kenyérem sem volt, s málével kellett táplálkoynom, s leves ételt minden két hétben egyszer, amikor Rődön szolgáltam, ettem [...] Már-már azon gondolkodtam, hogy félre csapom a bibliát, s bé állok Beamtemek! Isten megóvott ettől is!”

1858 őszén megismerte a mákói pap leányát, Csákány Jozefát és 1859 májusában feleségül vette. Boldog házasesetük volt. 1867 február 1-én született egyetlen gyermekük, Ákos. Boldogságuk akkor vált teljessé, amikor — akadémikusodások ellenére is — 1863-ban elnyerhette a valkói papi állást.

Élete utolsó három éve nagyon szomorúan telt el: 1906-ban meghalt felesége, 1908-ban fia. Őt gutaütés érte, és magatehetetlenül egyedül maradt, mert menyé 1909-ben visszament gyerekeivel szüleihez Szentésre, őt pedig a volt egyházi fogadta be és gondozta. Itt élt még egy évet és három hónapot. 1910-ben halt meg.

Életét folytonos tevékenységben töltötte el. Serény, szorgalmas egyéniség volt, aki nemcsak a lelkeket gondozta, pásztorkolta, hanem gondját viselte egyházközségének is. Valkóra jövedelekor roskadozó parókiát talált, sok utánajárással 1868-ra felépítette az új papi lakot. Ezt 24 méterrel lejjebb és utcára néző homlokzattal tervezte meg. Az építésről a paplak

nagyszobájának falán elhelyezett márványtábla is tanúskodik. Szövege: Épült 1868-ban Lelkész MIHÁLTZ ELEK Gondnok (Vincze István) Idejökben.

1871-ben a templomot és a tornyot is rendbe hozatta, 1876-ban gabonamagtárat építtetett és 1891-ben az alsó papi kertben — a csűröskertben — az összes gazdasági épületet megújította. Állandóan fejlesztett, javított — írja róla Kónya Gyula jegyzeteiben.

Közvetlen környezetének fejlesztésén kívül figyelme kiterjedt egyházmegyéje életének — múltjának és jelenének — megismertetésére is. Nyomtatásban megjelent művei közül a legjelentősebbek: *Kalotaszeg falvai és templomai a középkorban*. Protestáns Közlöny 1896. *A Kolos-Kalotai Ev. Ref. Egyházmegyének története*. Az Erdélyi Ref. Egyház Névkönyve 1871—1872. Knym. Kolozsvár, 1873.

2. 1961-ben a kollektív gazdaság ki akarta sajátítani a gyümölcsöst azzal az indokkal, hogy a régi temetőben már nincs több hely. A papikerttől elválasztó deszkakerítést lebontották, s azóta a gyümölcsösnek a temető felé eső részében is temetkeznek. A gyümölcsös használata azonban a lelkeszi illeti.

3. *Kalauz a gyümölcsfaültetés, nyesés és a Bátorkeszi faiskolában található csemetékben vagy oltó-vesszőkben megrendelhető gyümölcsfajok körül*. Közrebocsátja Kovács József bátorkeszi ref. lelkesz. Pest, 1861. Kiadja Heckenast Gusztáv.

4. *Oktatás a gyümölcs- és eperfatermesztésben*. Közzétette Gönczy Pál. Pest, 1856.

5. A könyvhöz hozzáfűzött lapok 21 oldalon jól olvasható, kifogástalan helyesírással, kalligrafikusan írt feljegyzéseket tartalmaznak.

6. Néhány a beültetett alma- és körtefákból: Almák: arany pamen, batul, Casseli renett, ananászrenett, gravensteini, török bálint, szászpap alma stb. Körték: őszi bergamotte, erdei vajonc, nemes Colmar, clairgeaux, isenbart stb.

7. Szőlőfajták: oporto, rizling, augustana, chasselas rouge royal, passatutti stb.

8. Mihály Elek sírköfelirata: CSÁKÁNY ZEFI / Szül. 1842 +1906 / és férje / MIHÁLTZ ELEK / 52 évig refor. pap / Szül: 1832 +1910 / kit itt hagytak / kedvesei szélhódított / betegem végnyugtot / lelt neje mellett / e sírgödörben.

Mihályt Ákos sírköfelirata: MIHÁLTZ ÁKOS ref. lelkesz / 1867—1908 / Béke poraira